

¡MEDIKU GISAJOAK!

I P U I Ñ A

Ardiaren utsak, pagau bidotsak.
(Esaera zarra)

—On Pedro, kalietan aiñ gois zek darabill?
 —Puntuan ill dan andra bategaitik nabill.
 —¿Ill al da *Buruariñ* Feliparen ama?
 —Bai, Praisko, gaur larogei urte jayo zana.
 —Mediku chocholoak osaturik Juana,
 Eun urte erañegun bete dituana,
 ¿Zergaitik ez dau Mari *Buruariñ* ala
 Urteak gichiago ogei zituana?
 On Pedro ¿zelan ez dot esango egia,
 Berori izan arren Barberu zolia?
 Dala bat osatuten bere alegiñez,
 Eta ez medikuak dauken albidadez?
 Edo fortunaz legez beñik beñ gaurkoak,
 Direala sendatzen miñdun gisajoak?
 ¿Zer balio dau bada, mediku izateak,
 Diruaz tituloa Madrillen artzeak?
 Eta ¿zer barberuak eiñ arren lagundu,
 Egunero ikusten baldin baditugu,
 Zarrak osatu eta, illik gazte asko
 Geratzen emen triste, ainbeste guraso?

 Larogeiko bat ill dau.... eunekoa salbau....
 Kontu barregarri au ¿nok daike aprobau?
 On Pedro, ez alabau gure medikua,

Erdia zoroa da, edo da lelua....

—Praiško ezabiltz ondo, bear da lenengo,
 Jakin motiboa ta berba egin gero;
 ¿Ez dakizu ondo zuk sei urte osuak,
 Juanagaz dituala pasau medikuak?
 ¿Ez dakizu bi milla bisitacho kostata,
 Jakola, ta Mariri lan ein arren ozta,
 Ez dala orren errez geiño bat osatzen,
 Alboko miñ zorrotzak baldin badau artzen?
 Eta ¿ez aldakizu zelan dan otsana,
 Medikuen esanak egiteko Juana;
 Bear dan orduetan erremediak,
 Artu dituzalako eurak aginduak,
 Orain aurkitzen dala dana gazteturik,
 Eun urtegaz errian zarrena izanik?

.
 —¡Ola! On Pedro ¿zer dau esan nai orrelan?

¿Denporaz dala eltzen pikua arbolan?
 ¿Edo bai, ez balitza Mari aiñ arifñ jua,
 Eta eun urteraño bizi izan bazan,
 Gazte legez jarririk seian medikuak,
 Amalau eukazala atzetik sanuak?
 —Praiško, guztiz ei zara eizari ederra,
 Biotz erdian joten ei dozu epera;
 Baña gaur orren ondo ez dozu tiratu,
 Lumacho baten bere ez dozu aurkitu.
 ¿Ez dozu Marigaitik iñoz entzun ezer?
 ¿Zelako atsoa zan zuzen edo oker?
 Bera zala neskacha, bera echekoandra,
 Bere bearra ondo egiña bakarra?
 Bera urduri edo ipurdikarea,
 Gauza danetan palta ebana epea?
 Praisko entzun egizu, berak zer ein daben,
 Berba gichitan esan, gura deusut emen;
 Jakizu, zerbait jarri ezker buruan,
 Ondo zeñ charto eiten ebala beinguan;
 Jakizu, geiso jarri zala eguncho bi,
 Izan orduko dala ogei bider jagi;

Jakizu, medikuak topau arren oyan,
 Nik topetan nebala etzanda lurrian;
 Oraiñ kulparik ¿zeñek leikio ezarri,
 Marik berak eukitu, mediku jaunari?
 Esan egidazu zeuk ¿ez da pikardia
 Jakitun bati alan sartzea ziria?
 Au ¿ez da Judas baten legea berbera
 Aurrean batera ta atzetik bestera?
 Ill bada bere ondo *Buruariñ* da ill,
 Ez eukan obeditzen izan baño umill,
 Gaur ondo pagauko dau Purgatoriuari,
 Medikuen esanak ein eza munduan;
 Neuk eneuke beiñik beiñ, orrelan ill gura,
 Eroan ez dagidan ariman bildurra....
 —On Pedro, alan bazan Mari *Buruariñ*,
 Izen ori ederto jarri eutsen egiñ;
 Eneban sinistuko alakoa zala,
 Berori ezbalitza ondo dakiana;
 ¡Jesus! ¡Jesus! jarten naz gauzokaz ikara!
 ¿Nok euki lei zentzuna zar batek ezpada?
 ¡Larogei urtekoak ariña burua!
 ¿Noz uste ete eban artzea piñua?
 —Praisko, entsuizu baña, charrena oraiñdik,
 Ezin artu erazo geuntsan botikaririk;
 Eta nai noz erautsan bizkochoa jaten;
 Baita errantzioa *churku churku* edaten,
 ¿Zeñek osatu leike geiñorik orrelan,
 Uraren orde zardau gozoa nai beban?
 Felipak bere ez dau erratu gichi or,
 Erak egiñ bai, eta egiñ ezaz gogor;
 Agaitik bat batean bart egin da mudau,
 Denporea baño len tripeak galdu dau,
 ¡Ai! Marik zaindu baleu zintzo dietea,
 Eunda ogei urtean eukan bizitza!
 Zorionean gauz au neuk baño ez daki,
 ¿Zer leuskigu On Justok esango baleki?

 —Nik ez dakit, On Justok zer esango leuken,

Nik neuk On Justo banitz bai,zer eingo neuken,
 Jarriko nintzateke asarrez sututa.
 Begiok oñaztuak legeche biztuta;
 Odol guzti guztia igorik burura,
 Arturik amorratu dan baten ichura,
 Iragoko nituke jan bagarik gaizki,
 Gichienez egunak zazpi edo zortzi;
 ¿Bestegaitik artzea alako portua
 On Pedro elitzake sentidutekua?
 Ause da nik jatorriz, dodan jeniu,
 Ama bizia bazan, aita chit berua;
 On Justo medikua, bada ni lakua,
 Eta jakin ezkeru Mariren kontua;
 Eneuke egon gura nik bere onduan,
 Otzitu arte piskat aste bat osuan;
 Amatetan dalako nire garra barrio,
 Larra iger sutu bat askoz lasterrago:
 ¡lzango al da arren biotz mantsokua!
 Ez polbora ni legez, iñiotzekua;
 ¡Jarraituko al dau fiñ, geisoak osatzen!
 Zergaitik ezpaneban bere len sinistzen,
 Orain dakit millatik bat ez dala illten,
 Medikua esana danean egiten.

.
 —Praiško, oriše da bai, egia benetan,
 Askok ezpadau bere emen sinisketan,
 Esan dozun legeche lenengo berbetan,
 Zarrak ichita doaz gazteak askotan;
 Baña, ikusi dozu zer dan motibua,
 Engañuz dago oso mundu au galdua;
 Au gaitik On Justori, Mariren kontuak,
 Eragingo leuskioz ez gauza santuak;
 Geiso batek alanche burla egitean,
 Bakit zer egiñ eban jua dan urtean:
 Eskandalu andi bat emonaz errian,
 Emon ez dan lango bat gure gizaldian,
 Ruruko kapelea (kopaltua bera)
 Eun erreal kostea botarik lurrera,

Makallau me me baten, antz antzean bardiñ,
 Anka peian zapalik ichi eban ariñ.
 Gero berealaše eskuaz artuta,
 Legua erdi bidean erre kara bota.
 ¡Ai! ez dakigu asko noz gagozan ondo!
 ¡Plagea baña, iñoz oyan ez dago lo!
 Eta bai, zoli zoli, alako eretan,
 Lazuak ibillten da choriai prestetan,
 ¡Lastima arima bat oraiñ dana uso!
 ¡¡¡Litzake deabruak artutea preso!!!
 Ez al da alakorik egingo gertatu,
 Damuz gero On Justo ez dedin geiñotu.

.

—¡Jesus! Jesus! Jesus! bai! Mariri parkatu!
 ¡Jesus! ez al dau eingo On Justok pekatu!
 Ill zana joan dala, onek ondo daki,
 Baki betiko agur ebala emeti;
 Baki alperra dala ekitea ari,
 Eziñ giñai kelako atzera ekarri;
 Baki, Marik eukala buruan aisea,
 Ez eukala garaunez,¹ aiñ ondo betea....
 (Eta egi guztiok baleuz gomutauko)
 ¿Ausaz ainbesteraño litzake sutuko?
 Nik beintzat len agertu arren aserrea,
 Obe dala derichat dana parkatzea;
 Zergaitik Buruariñ zala jayotzati,
 Faltaduna puska bat munduak badaki;
 Osteruntzean on bat izan da benetan,
 Zorrik ez eban izten sekula dendetan;
 Gañera nik nekusan beti errezetan,
 Ordu erdiak naiz jo zeñ da osuetan;
 Eta gois guztietan entzuten meza bi,
 Kanpora urteteko begoan aterri;
 Orregaitik uste dot, arek pekaturik,
 Jakinda ez ebala bat egin bakarri;
 Iñozentea barriz dudacho bat bage,

(1) Garaunak=muñak.

Beste munduan ¿ez da infernutik libre?
 Mariren arimeak, On Pedro, oraingo,
 Aingeru batek legez zerura dau igo.

.
 ¡Ojala! alan balitz, Praiško, diñotsut nik;
 Iñoren gachaz ez dot artzen atsegiñik;
 Alanbere nai deutsut esku emotean
 Esan, euki daizula kontua miñean;
 Jakizu, uste baga norbait bada illten,
 Guzur asko errian dala zabalduten;
 Botarik ezjakintzat mediku argiak,
 Kulpak eukiagaitik geisoak guztiak;
 Gaur legez ez dagizun bada zuk erratu,
 Larregiraño miña eginda luzatu;
 Oena dala azkenez, esango deutsut nik,
 Gauzak jakin artean egotea isillik;
Ardiaren pekatu erratu tu utsak
Erru bagarik pagau ez daizan bildotsak.

FELIPE ARRESE TA BEITIA.

Ochandion, 1895-kourtean.

